

Svar från Skärgårdarnas Riksförbund 31 mars 2026

Svar på Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén ECO/689

Ö-dimensionen i EU:s politik

Skärgårdarnas riksförbund (SRF) har med tillfredsställelse tagit del av Yttrandet från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén. Här tas de frågor upp som vi under lång tid har diskuterat och arbetat med. Dokumentet har i sin helhet fångat problematiken kring ö-boende och vi ställer oss helt bakom de frågor och analyser som gjorts.

Sverige är en betydande önation- vi har flest öar i världen

Sverige är en betydande önation. Sverige har flest öar i världen, närmare 267 570 öar, varav många mycket små i kontinentala mått mätt, både till yta och befolkning. Idag är 399 öar utan fast landförbindelse bebodda året runt av en bofast befolkning. Vi har också ett antal bebodda öar som ligger i inlandssjöar. Vi har bara **en** stor ö – Gotland med 61 000 invånare. Fem öar som har mer än 1 000 invånare. Resterande varierar ner till en enda person. Sammanlagt bor det 32 300 året runt boende på övriga öar, utom Gotland, alltså sammanlagt ca 93 300 personer som är skrivna på öar utan fast landförbindelse i Sverige. Därutöver finns ett stort antal personer som är delårsboende, utan att vara skrivna och då saknas de i statistiken. Detta är ett problem för därför vet vi inte hur många som faktiskt bor på öarna. Till detta finns ett stort antal bebyggda öar som har bro och många öar utan fast landförbindelse eller där det enbart finns fritidsbostäder- ett fenomen som är mycket omfattande i de nordiska länderna. Sverige har endast två ö-samhällen som utgör egen kommun och de övriga ingår administrativt i fastlandskommuner. Detta påverkar i hög grad öarnas utveckling, service och beslutsfattande. Även Finland (och Norge) har en stor mängd små öar. Våra omfattande nordiska arkipelager har inte uppmärksamats eller räknats med i EU-politiken. Vi ser med stor tillfredsställelse att det nu kan bli ändring på detta. SRF har några frågor som är av stor vikt för att våra ö-samhällen ska kunna överleva och som Yttrandet också pekar på, men som tål att understrykas.

Den viktigaste frågan – godtagbara transporter av passagerare och gods

Den avgörande skillnaden med att bo på en ö och på fastlandet är att man måste transportera sig över vattnet. Som konstateras i Yttrandet är det transportkostnaderna som gör att det är dyrare och omständligare att bo och driva verksamhet på en ö i förhållande till fastlandet. Avgörande för "bobarheten" är att det finns godtagbara transportmöjligheter. Det behöver finnas allmänna kommunikationer både för människor och gods. I dagsläget går inga EU-medel till transporter till Sveriges öar och det finns inga bindande regler för att det måste finnas transporter överhuvudtaget. En tillkommande aspekt i de nordiska länderna är att vi får isläggning några månader under vintern. Då måste nya möjligheter tas fram i form av svävare, hydrokopter, snöskoter och till och med helikopter. Isbrytare kan behöva assistera färjorna. Trafiken måste fungera året runt, även under krävande

vinterförhållanden. Också detta fördyrar transportkostnaderna i förhållande till länder som inte har isbildning under vintrarna.

Staten finansierar de statliga vägfärjorna. Många regioner finansierar övriga transporter, åtminstone delvis, men en kraftig utbyggnad av transportmöjligheterna behövs. Här kan vi se att EU-finansiering skulle kunna göra stor nytta. Det bör också statueras att det ska finnas någon form av basservice vad gäller persontransporter till bebodda öar i den kommande EU-strategin för att ge kraft till orden att man ska kunna leva på öar. Alla sorts transporter av gods utgör merkostnader. Att transportera lastbilar för slamtömning, byggvaror, skogsråvaror, djurfoder och lantbruksdjur är kostsamt. Dessutom finns inte sällan problem med att hitta lasthamnar på fastlandskusten. Även behovet av godstransporter behöver markeras i EU-strategin. Ötrafiken behöver genomgå en grön omställning till annat än fossila drivmedel. Detta kräver en specialinriktad finansiering.

Bostäder – undanträngningseffekter när stadsbor köper semesterhus I Sverige har vi samma problem som i andra länder att attraktiva bostäder på öar tas över av kapitalstarka fastlandsbor som semesterbostäder. Idag står många hus tomma stora delar av året, samtidigt som det finns en sorts bostadsbrist. Det ger undanträngningseffekter gentemot öbefolkningen och är inte ett hållbart sätt att hantera resurser. I Norge och på Åland finns bestämmelser om att man måste förpliktiga sig att bo året runt när man köper den typen av hus. Det är ett regelverk man skulle kunna införa EU-gemensamt så att inte öarna avfolkas ytterligare. Alternativt kan det införas en möjlighet för unga ö-bor att få subventioner genom en fördelaktig finansiering för att bygga ett nytt eget hus.

Undantag från bevaranderestriktioner vid byggande behövs för den bofasta befolkningen En följdfråga blir då att det i Sverige och på många andra öar i Unionen finns starka bevarande- och skyddsregler för stränderna. Det är bra, men här finns en konflikt. Det behöver finnas en möjlighet att göra undantag för dem som har sin hemort på en ö. Bevarandereglerna får inte vara kontraproduktiva på så sätt att de utgör hinder för ö-bor att kunna försörja sig. Det bör betraktas som ett allmänt intresse att det finns bofasta som på öarna som kan upprätthålla hävd och traditionella och nya verksamheter på öar och inte minst ta hand om de turister som önskar besöka öarna. Ett platsbaserat synsätt bör införas i EU:s regelverk när det gäller att hantera konflikter i bevarandeområden där möjlighet för dem som bor där ska ha rätt att bo kvar under rimliga förhållanden.

EU:s fiskekvoter behöver ses över EU och alla EU:s kustnationer pekar i sina strategidokument om havsplanering på att det kustnära fisket ska värnas för att livet i unionens kustsamhällen ska kunna upprätthållas. Men den politiska ambitionen omsätts inte i praktiken, åtminstone inte i Östersjön. I Östersjön tillåts så stora kvoter för industrifisket att det inte längre finns tillräckligt med fisk att ta upp för de mindre båtarna längs kusten för att fisket ska gå att livnära sig på. Det måste bli en annan syn på hållbarheten av våra fiskeresurser. Några få mycket stora trålare, utan ens hemmahamn i Östersjön, tillåts ta upp den gemensamma fiskeresursens med följden att kustsamhällen dör ut, tvärt emot de officiella strategierna. ICIS beräkningar behöver göras om med fler kriterier. Här återstår för politiken att se till att prioriteringen av det småskaliga fisket också omsätts i praktisk handling.

Kompensationsstödet inom Cap I Sverige har dessutom kompensationsstödet inom Cap inte fungerat för öarna i södra Sverige. De administrativa regler som EU har satt upp för stödet, att öar som tillhör en fastlandskommun får samma stödnivå som fastlandet, slår helt fel och får konsekvensen att många öar blir helt utan kompensationsstöd. Detta behövs ses över på EU-nivå.

Sopsorteringsfrågan EU har infört ett regelverk för fastighetsnära avfallsinsamling. De strikta reglerna om att det måste finnas möjlighet att sortera på fyra olika fraktioner i bostadens närhet kan bara med stor svårighet tillämpas i våra skärgårdar med många små öar som bara har några få hushåll. Det blir omotiverat dyrt för kommunerna, som för att komma undan kostnaderna lägger över sophanteringens på öborna. Även detta regelverk behöver luckras upp och ges en platsbaserad inriktning. Som det nu har utfallit i Sverige är det kontraproduktivt ur miljösynpunkt.

Samhällsservice Samhällsservicen behöver fungera på en basnivå. Skola, räddningstjänst, äldreomsorg, post- och paket, dagligvaror och apotekservice behöver finnas tillgängligt på ett rimligt sätt för att ösamhällena ska fungera.

Miljö och energi Det pågår en hel del projekt för att utveckla ett hållbart energioberoende på öar i unionen. Ett antal öar i Sverige deltar i det och SRF ser att det långsiktigt mycket värdefullt om ett hållbart energioberoende kan byggas ut på våra öar.

Finansieringsfrågor – investeringsstöd I Sverige finns inget särskilt finansiellt stöd riktat mot öar. Det fanns tidigare sådana EU strukturfondsmedel. SRF vill se att det återinförs. Det gav oss tidigare möjlighet att göra investeringar i kajer, båtuppdagningsplatser, elbelysning i hamnar med mera som underlättar livet på en ö. Även någon form av stöd eller lån som unga som vill bo kvar och behöver bygga eget hus, eller näringsverksamheter som behöver bygga ut skulle behöva ha tillgång till investeringsstöd.

Ö-strategi eller ö-lag Det vore en stor vinst om man kan få till en rättsligt förankrad strategi så att det ställs krav på nationella strategier och handlingsplaner för varje EU-land och att det i denna reglering är tydligt att samråd måste ske med ösamhällena när man avser att göra åtgärder som berör dem, så som står skrivet i Yttrandet. Engagemang från aktörer på lokal nivå öka effektiviteten i politiska åtgärder och föra öborna närmare beslutsfattandet och minska det demokratiunderskott som råder idag.

Uppföljning Att det införs ett system för årlig uppföljning/redovisning av vilka insatser som gjorts för ösamhällena anser SRF är bra. Men vi befarar att det skissade stora systemet för uppföljning som föreslås riskerar att bli alltför administrativt omfattande. Det behöver vara smart och effektivt och fokusera på relevanta frågor.

Sammanfattning

Den viktigaste frågan – godtagbara transporter av passagerare och gods Det behöver statueras att det ska finnas någon form av basservice vad gäller persontransporter till bebodda öar i den kommande EU-strategin. En EU-finansiering skulle kunna göra stor nytta.

Bostäder EU skulle kunna pröva ett regelverk där man måste förpliktiga sig att bo året runt när man köper hus i attraktiva områden på landsbygden som annars riskerar att stå tomma under en stor del av året.

Undantag från bevaranderestriktioner vid byggande behövs för den bofasta befolkningen

Bevarandereglerna får inte vara kontraproduktiva på så sätt att de utgör hinder för ö-bor att kunna försörja sig. Bofasta behövs på öarna för att upprätthålla hävd och verksamheter på öar. Ett platsbaserat synsätt bör införas i EU:s regelverk när det gäller att hantera konflikter i bevarandeområden och ge rätt till att bo kvar under rimliga förhållanden.

EU:s fiskekvoter behöver ses över Fiskeresursen i Östersjön är allvarligt hotad. ICIS beräkningar behöver göras om med fler kriterier. Politiken behöver se till att prioriteringen av det småskaliga fisket också omsätts i praktisk handling.

Kompensationsstödet inom Cap De administrativa reglerna för kompensationsstödet behöver ses över på EU-nivå.

Sopsorteringsfrågan Regelverk för fastighetsnära avfallsinsamling behöver bli mer flexibelt. Som det nu utfallit i Sverige är det kontraproduktivt ur miljösynpunkt.

Samhällsservice Samhällsservicen behöver fungera på en basnivå. Skola, räddningstjänst, äldreomsorg, post- och paket, dagligvaror och apotekservice behöver finnas tillgängligt på ett rimligt sätt.

Miljö och energi Det är långsiktigt värdefullt om ett hållbart energioberoende kan byggas ut på våra öar.

Finansieringsfrågor – investeringsstöd Ett särskilt investeringsstöd riktat mot öar som ger möjlighet att göra investeringar i kajer med mera och ge stöd till unga som vill bo kvar och näringsverksamheter som behöver bygga ut behöver återinföras. För ötrafikens omställning från fossila drivmedel behövs specialriktad finansiering.

Ö-strategi eller ö-lag SRF stöder att en rättsligt förankrad strategi för öar införs som också ställer krav på nationella strategier och handlingsplaner och att det i denna reglering är tydligt att samråd ska ske med ösamhällena.

Uppföljning Ett system för uppföljning/redovisning får inte bli alltför administrativt omfattande. Det behöver vara smart och effektivt och fokusera på relevanta frågor.